

รูปแบบเรือนพื้นดินกลุ่มไทลาว ในภาคอีสานของประเทศไทย และในสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว

ดร.นพดล ตั้งสกุล

บทนำ

จากการศึกษาและสำรวจข้อมูลภาคเอกสารเกี่ยวกับเรือนพื้นดินของกลุ่มไทลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ประเทศไทยที่ผ่านมา พบลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมที่มีเอกภาพสูงมาก จึงมีหลายประเด็นที่น่าสนใจศึกษาลักษณะดังกล่าวในเรือนพื้นดินของกลุ่มเดียวกันในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทั้งนี้ เนื่องจากประชากรกลุ่มไทลาวในภาคอีสานในอดีตได้อพยพและถูกกวาดต้อนให้เข้ามาตั้งหลักแหล่งนั้นมาจากพื้นที่ประเทศลาว จึงถือได้ว่า ประเทศลาวเป็นพื้นที่ที่เป็นเสมือนต้นแบบของกลุ่มไทลาวในภาคอีสานปัจจุบัน การศึกษาเรือนพื้นดินของทั้งสองพื้นที่เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและแตกต่างกันจะทำให้สามารถเข้าใจพัฒนาการของรูปแบบเรือนว่า มีลักษณะร่วมหรือมีการเปลี่ยนแปลงคลี่คลายอย่างไร

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเปรียบเทียบ ลักษณะเด่นและลักษณะร่วมระหว่าง

❑วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง

เรือนพื้นถิ่นของกลุ่มไทลาว เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างเรือนพื้นถิ่น ในด้านพัฒนาการ การคงอยู่และการปรับตัวให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ทั้งที่ตั้งและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

วิธีการศึกษา

ขั้นตอนและระเบียบวิธีศึกษาเปรียบเทียบทั้งสองเรือนพื้นถิ่นทั้งสองพื้นที่มีการดำเนินงานดังนี้

1. **ข้อมูลเอกสาร:** รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ
2. **สำรวจภาคสนาม:** ดำเนินการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ที่มีประชากรกลุ่มไทลาว โดยทำการสำรวจทางกายภาพ รูปแบบและแผนผังเรือนพื้นถิ่น โดยที่พื้นที่ศึกษาในประเทศไทยนั้นจะเน้นกลุ่มไทลาวที่อยู่ในภาคอีสานในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ดและกาฬสินธุ์ ส่วนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้น จะศึกษากลุ่มลาวในหลวงพระบางซึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นวัฒนธรรมหลักในลาว

3. **วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา:** ประมวลผลข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม และนำมาวิเคราะห์กับข้อมูลเอกสาร สรุปประเด็นเพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของเรือนไทลาวทั้งในประเทศไทยและในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ไทลาวในภาคอีสาน

การศึกษาเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มไทลาวในภาคอีสานโดยมากมักมีการกล่าวถึงในเอกสารวิชาการ รวมครอบคลุมไปถึงกลุ่มคนในท้องถิ่นภาคอีสานทั้งหมด แต่จากการสืบค้นเอกสารและการสำรวจภาคสนามพบว่า คนอีสานนั้นได้รวมความไปถึงประชากรที่มีภาษาพูดที่แตกต่างกันถึง 20 ภาษา ทั้งในกลุ่มมอญ เขมร และกลุ่มภาษาไต-กระไต ไทยอีสานจึงเป็นกลุ่มหลายชาติพันธุ์ปะปนกันอยู่ โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวรวมอยู่ด้วย (อภิศักดิ์ โสมอินทร์, 2541) ซึ่งในบทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะกลุ่มประชากรที่พูดภาษาไทลาวเท่านั้น

ประชากรส่วนใหญ่ในภาคอีสานพูดภาษาลาวหรือภาษาอีสานซึ่งคิดเป็น 71% ของประชากรทั้งภาค กลุ่มไทลาวกระจายตัวอยู่แถบอีสานตอนบนและหนาแน่นบริเวณตอนกลางของภาคโดยจะกระจายตัวในพื้นที่ของจังหวัดมหาสารคาม ขอนแก่น ร้อยเอ็ด ยโสธร และกาฬสินธุ์

ตามประวัติการตั้งถิ่นฐานในระยะแรกนั้นได้มีทั้งการอพยพและการกวาดต้อนจากบริเวณที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศลาว โดยเฉพาะกลุ่มที่อพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ (ลาวเวียง) ที่ข้ามแม่น้ำโขงมายังพื้นที่ภาคอีสานของประเทศไทยราวช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 หรือในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งเดิมเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง ได้มีการตั้งรกรากมาก่อนแล้ว วัฒนธรรมไทลาวจึงเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมขอม จนมีขอบเขตกว้างขวางตั้งแต่จังหวัดหนองคาย เลย อุดรธานี สกลนคร และนครพนม หลังจากนั้นได้มีการอพยพของหลายกลุ่มเข้าสู่พื้นที่นครจำปาสัก แล้วขยายสู่อีสานตอนกลางบริเวณเมืองร้อยเอ็ด มหาสารคาม และขอนแก่น กลุ่มหลังๆ ได้ตั้งหลักแหล่งที่เมืองกาฬสินธุ์ เมืองอุบลราชธานี และยโสธร (สุวิทย์ ธีรศาศวัต, 2545) ประชากรที่อาศัยในพื้นที่นี้ถูกเรียกว่า ชาวลาว โดยชาวไทยสยาม (ชาวอยุธยา) ภายหลังในสมัยรัตนโกสินทร์ได้มีการรวมเอาดินแดนอีสานทั้งหมดไว้ภายใต้ราชอาณาจักรไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีการกวาดต้อนชาวลาวบางส่วนไปตั้งหลักแหล่งในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยในปัจจุบัน และบางส่วนได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ในภาคอีสาน (บงอร ปิยะพันธุ์, 2541: 55-58) การอพยพครั้งใหญ่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทำให้มีการเพิ่มจำนวนของประชากรไทลาว ทั้งนี้เนื่องจากการที่สยามส่งกองทัพไปปราบฮ่อที่รุกรานพื้นที่ของราชอาณาจักรลาว จึงได้มีการอพยพเข้ามาในภาคอีสานทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนกว้างไกลออกไป หลังการยกเลิกระบบไพร่สมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการย้ายถิ่นฐานเพื่อหาทางกลับสู่มาตุภูมิเดิมที่อุดมสมบูรณ์กว่า ทำให้มีการขยายถิ่นฐานอย่างกว้างขวางในบริเวณพื้นที่ภาคอีสานได้เกิดมีเมืองมากกว่า 100 เมืองและแบ่งการปกครองเป็นลักษณะมณฑลเทศาภิบาล ซึ่งในภาคอีสานประกอบด้วย 3 มณฑล คือ มณฑลลาวพวน มณฑลลาวกาวและมณฑลลาวกลางจากการออกสำรวจภาคสนามในบางพื้นที่ของภาคอีสานพบว่า การตั้งถิ่นฐานของ

❑วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง

ชุมชนจะเริ่มประมาณปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 5 (นพดล, 2545) การสืบค้นข้อมูลที่ไม่ได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรมาก่อนก็จะสามารถตรวจสอบข้อมูลด้านรูปแบบเรือนแบบดั้งเดิมของไทลาวในพื้นที่ภาคอีสานที่ผ่านการ รับรู้ของรุ่นลูกและรุ่นหลานได้ตามสมควร

ลักษณะทางภูมิศาสตร์และการตั้งชุมชน

ภาคอีสาน

การตั้งถิ่นฐานของไทลาวในภาคอีสานมักจะเลือกตั้งบนที่สูง (โนน) หรือที่ดอนเป็นหลัก (ธาดา สุทธิธรรม, 2545) โดยที่บริเวณใกล้เคียงต้องมีความอุดมสมบูรณ์สามารถทำนาได้ ชุมชนมักจะติดกับแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีน้ำใช้ตลอดปี เช่น แม่น้ำ ลำห้วย หนอง บึง กุด อันจะเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านจากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ตั้ง การรวมกลุ่มกันตั้งถิ่นฐาน มักรวมเป็นกลุ่มชุมชนระยะหนึ่งก่อน จนมีจำนวนครอบครัวเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จึงมีการอพยพขยายไปตั้งบ้านเรือนที่อื่นเพิ่มขึ้น ที่ราบรอบเนินหมู่บ้าน มักเป็นที่ราบลุ่มล้อมด้วยที่นา จะใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมหรือพื้นที่ป่าไม้ การตั้งบ้านเรือนจะมีการกระจายตัวตามแนวยาวของถนนแนวแม่น้ำลำคลอง หรือริมหนองน้ำ แหล่งน้ำถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทุกชุมชน ในพื้นที่ศึกษาต้องมีเป็นองค์ประกอบหลัก เนื่องจากเป็นแหล่งเลี้ยงชีพและเป็นแหล่งน้ำใช้ ชุมชนในระยะหลังมีการตัดถนน จึงเริ่มมีการแยกเป็นกลุ่มเรือนหลายๆ หลังตามแนวการตัดถนน เกิดเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยมซึ่งเรียกว่า **คุ่ม**

หลวงพระบาง

เนื่องจากมีแม่น้ำโขงเป็นแหล่งน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคและเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญตลอดปี จึงส่งผลให้การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มไทลาวในหลวงพระบาง อ้างอิงการเลือกที่ตั้งชุมชนตามริมแม่น้ำโขงเป็นหลัก สำหรับชุมชนที่ห่างออกมากี้จะเลือกตั้งติดกับแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีขนาดเล็ก ได้แก่ พื้นที่ริมห้วยอันเป็นที่อุดมสมบูรณ์สำหรับการเพาะปลูกและทำสวนทำไร่ได้ดี สภาพทางภูมิศาสตร์ได้ส่งผลต่อคติการปลูกเรือนและจัดวางผังชุมชน ดังจะเห็นได้จากการวางแนวยาวเรือน

ตามกระแสน้ำโดยมีแม่น้ำโขงเป็นแกนหลัก เรือนที่ตำแหน่งติดกันจะวางให้เอาด้านหน้าหันชนกันและหันด้านหลังหรือด้านหลังเรือนหากัน ดังนั้น การจัดวางเรือนจึงไม่ได้มีความสัมพันธ์เฉพาะกับสภาพแวดล้อมที่ตั้งเท่านั้น ยังคงความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นสังคมแห่งการอยู่ร่วมกันอีกด้วย ระหว่างตัวเรือนจะมีลานบ้านแทรกอยู่เป็นระยะ การวางทิศทางต่างๆ ขององค์ประกอบชุมชนจะคำนึงถึงทางเหนือ-ทางใต้เป็นหลัก ตำแหน่งของวัดจะเป็นจุดที่เป็นเนินสูงของชุมชนและมักจะจัดวางวัดให้อยู่ติดกับแม่น้ำ ส่วนพื้นที่ป่าจะต้องวางทางไต่บ้านซึ่งเป็นทิศทางที่น้ำไหลลง เชื่อกันมาแต่โบราณว่า หากวางเหนือบ้านผีจะข่มบ้าน

ผังชุมชนบ้านเขาวา จังหวัดขอนแก่น

ผังชุมชนบ้านเมืองขाय เมืองหลวงพระบาง

ภาพที่ 1 องค์ประกอบชุมชนไทลาวในภาคอีสานและในหลวงพระบาง

รูปแบบเรือน	ภาคอีสาน	หลวงพระบาง
เรือนชั่วคราว	เป็นเรือนที่ใช้งานชั่วคราว วัสดุส่วนใหญ่ใช้ไม้ไผ่ หญ้า หรือใบไม้ มีรูปแบบหลากหลายตั้งแต่ เรือนติดดิน(ตูป หรือกระต๊อบ) สองช่วงเสา(เรือนหย้า) และขนาดสาม ช่วงเสา ส่วนมากมักต่อส่วนระเบียง(เกย) แล้วชันขึ้นได้ พาดกับเกย มักไม่มีชานแดดหรือหากมีก็จะขนาดเล็ก ครีไฟฟ้าใช้ส่วนของเกยด้านทิศตะวันตก ส่วนห้องเกยตรง กลางใช้เป็นพื้นที่ต่อเก็บประสงค์ สำหรับรับประทานอาหาร นั่งพักผ่อน รับรองแขก	เป็นเรือนขนาดใหญ่มีหลังคาจั่วผืนเดียวคลุมพื้นที่เรือน ทั้งหมด ส่วนใหญ่จะเป็นเรือนชั่วคราว เช่น เรือนหย้า หรือเรียกว่า เรือนน้อย สร้างขึ้นสำหรับครอบครัวใหม่ ที่ยังไม่พร้อมที่จะปลูกเรือนถาวร
เรือนเดี่ยวหรือ เรือนจั่วเดียว	ส่วนใหญ่เรียก เรือนเกย บางครั้งอาจมีชื่อเรียกเรือน ลักษณะนี้ว่า เรือนแบบมีระเบียง (สุวิทย จิระมณี, 2545) เป็นเรือนที่มี 3 ห้องเสา มีจั่วเดียวคลุมส่วนเรือนใหญ่ (เรือน นอน) ด้านหน้าเรือนต่อระเบียงออกมาจากรือนใหญ่ มี หลังคาที่ต่อออกมาจั่วประธานลงมาคลุมส่วนระเบียงซึ่ง มักเรียกว่า เกย ถัดระเบียงออกมาเป็นชานแดด ที่มักจะ ยาวชานตลอดด้านหน้าเรือนไปต่อกับชานน้ำที่เป็นชาน เชื่อมกับสวนครัวไฟ	เรียก เรือนชัย เป็นเรือนที่มีพื้นที่ระเบียงยาวตลอด แนวด้านหน้าหรือด้านข้างเรือนใหญ่ มีหลังคาจั่ว คลุมพื้นที่เรือนใหญ่และหลังคาเฉียงมุงต่อลงมาจาก ส่วนหลังคาจั่ว บนได้ชั้นเรือนมีหลังคาคลุม ทางขึ้น เรือนพบทั้งแบบที่ชันด้านสกัดและด้านยาวเรือน ใน เรือนแบ่งออกเป็นสวนช่องที่มีทั้งพระ อาจมีการกัน ส่วนนอนสำหรับภรรยาที่แต่งงานไว้ให้ยี่เรือนโดยจะ อยู่ติดกับครัวไฟ และมักมีทางเข้าครัวไฟจากโถงใน เรือนใหญ่หรือจากสวนชัยได้ด้วย

รูปแบบเรือน	ภาคอีสาน	หลวงพระบาง
เรือนจำแฝด	เป็นเรือนที่ปลูกติดกันสองหลังประกอบด้วย เรือนใหญ่ มีผนังติดลอมไม้เป็นส่วนนอน และเรือนข้าง ซึ่งอาจมีผนังเพียงบางด้านหรือเปิดโล่งทั้งหมด หลังคาของเรือนทั้งสองหลังจะยื่นชายคายออกจากเสาเรือนมาชนกันตรงกลางเป็นรางน้ำ เรือนข้างและเรือนใหญ่จะแยกโครงสร้างเป็นของตนเอง ทำให้สามารถรื้อเรือนข้างไปปลูกที่อื่นได้ ซึ่งเรียกว่า เรือนแฝดมีข้าง อย่างไรก็ตาม เรือนจำแฝดบางหลังก็ไม่แยกโครงสร้างได้เนื่องจากโครงสร้างหลังคาของเรือนข้างใช้ร่วมกับเรือนใหญ่ ทำให้ขนาดของจั่วของเรือนใหญ่มักจะใหญ่กว่าจั่วของเรือนข้างเล็กน้อยเสมอ เรียกเรือนลักษณะนี้ว่า เรือนแฝด (วิจิต คลังบุญครองและไพโรจน์ เพชรสังหาร, 2530 และ สิวีย์ จิระณัณ, 2545: 157)	พบน้อยมากในพื้นที่หลวงพระบาง ส่วนใหญ่จะเป็นเรือนรุ่นหลังที่ปลูกสร้างภายในพื้นที่ เรือนจะมีขนาดใหญ่กว่า แต่มีการปิดล้อมน้อยกว่าเรือนเดี่ยว ประกอบด้วยเรือนใหญ่ ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนนอนและเรือนย่อย (Sophie and Pierre, 2003: 109) บางครั้งเรียกเรือนจำแฝดที่ติดกับเรือนใหญ่ว่า เรือนหัวลอย บ้านใต้ขึ้นเรือนจากด้านสีหน้า ผ่านพื้นที่ ฮ้านหรือโถงหน้าเรือนที่วางทางตลอดด้านกว้างของเรือนก่อนที่จะเข้าสู่ภายในเรือน ส่วนของเรือนหัวลอยนั้นมีฝาปิดแบบเรือนใหญ่ ไม่เปิดโล่งแบบเรือนหัวลอยของเรือนจำแฝดแบบไทย เวียงจันทน์และในภาคอีสานของไทย

❑วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง

เรือนแบบข้าวคราว
จังหวัดร้อยเอ็ด

เรือนจั่วเดี่ยว
จังหวัดขอนแก่น

เรือนจั่วแฝด
บ้านเมืองขาย แขวงหลวงพระบาง

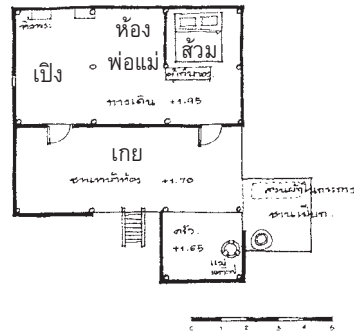
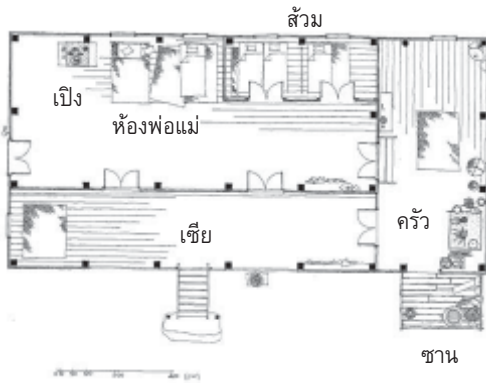

ภาพที่ 2 รูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทลาวในภาคอีสานและในหลวงพระบาง

เรือนพื้นถิ่นไทลาว

รูปแบบและการวางผังเรือน

ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามและการค้นคว้าภาคเอกสาร พบว่า เรือนพื้นถิ่นไทลาวของทั้งสองพื้นที่มีลักษณะร่วมกันหลายประการ โดยเฉพาะหากพิจารณาด้านการจัดวางพื้นที่ภายในเรือนจะพบว่า มีลักษณะที่คล้ายกันมาก จึง

เรือนแคร่ในบ้านเมืองชาย แขวงหลวงพระบาง

เรือนแคร่ในบ้านกุดลิง จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาพที่ 3 แสดงการใช้พื้นที่ในเรือนและรูปแบบเรือนจำตัวของไทลาวในทั้งสองพื้นที่ศึกษา

ใช้ลักษณะร่วมของเรือนจำแนกประเภทต่างๆ ของเรือนพื้นถิ่นไทลาวได้ดังนี้

การใช้พื้นที่เรือน

ภายในเรือนไทลาวในภาคอีสานและในหลวงพระบางทั้งแบบเรือนจั่วแฝดและเรือนจั่วเดียวมีการกำหนดพื้นที่ แบบเดียวกันคือ ในเรือนใหญ่ (เรือนนอน) จะมีห้องเปิง ห้องกลางหรือห้องพ่อแม่ และห้องส้วมหรือส้วม มีเรือนครัว (เรือนไฟ) เชื่อมกับเรือนใหญ่ด้วยชาน แต่เดิมเรือนใหญ่จะมีหน้าต่างเฉพาะด้านสกัดเท่านั้น ด้านยาวจะไม่เจาะช่องหน้าต่าง

ห้องเปิง

เป็นห้องที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากเป็นที่ตั้งของสิ่งเช่นไหว้บูชา เดิมห้องเปิงในเรือนอีสานน่าจะเป็นห้องผี (ทรงยศ วีระวิมาศ, 2546) จากการศึกษาเรือนไทลาวในหลวงพระบางก็พบพื้นที่ลักษณะเดียวกันในเรือนทุกหลัง คาดว่าระยะหลังเมื่อมีการรับนับถือพุทธศาสนา จึงมีการนำสิ่งมงคลบูชาทางพุทธศาสนาเข้ามาเป็นส่วนประกอบ พบว่าในเรือนบางหลังพื้นที่ส่วนนี้เป็นที่ตั้งทั้งหิ้งบูชาพระและหิ้งผีบรรพบุรุษซึ่งนับถือกันมาแต่เดิม

ห้องเปิงมักตั้งอยู่คนละด้านกับครัวหรือเรือนไฟ เรือนไทลาวในภาคอีสานส่วนใหญ่มักจะกำหนดตำแหน่งให้อยู่ทางทิศตะวันออกซึ่งถือว่าเป็นด้านหน้าของเรือน พื้นที่ส่วนนี้ยังใช้เป็นที่นอนสำหรับลูกชายหรือเจ้าของเรือนและห้ามเขยหรือคนภายนอกที่ไม่ใช่คนในครอบครัวเข้าไปใช้พื้นที่โดยไม่ได้รับอนุญาต ถ้าล่วงเกินจะถือว่าผิดผี

ห้องกลางหรือห้องพ่อแม่

เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ระหว่างห้องเปิงและห้องส้วม (หรือส้วม) มักใช้เป็นพื้นที่นอนของพ่อแม่หรือผู้เป็นเจ้าของเรือนและลูกที่ยังเด็ก

ห้องส้วมหรือส้วม

เป็นห้องนอนของลูกสาว อยู่ด้านหลังเรือนเสมอจึงมักจะวางตำแหน่งด้านทิศตะวันตก ห้องส้วมจะเป็นส่วนที่มีผนังปิดล้อมหรือใช้ตุ้กันแยกออกจากพื้นที่ส่วนอื่นๆ ภายในเรือนใหญ่ เมื่อลูกสาวแต่งงาน ลูกเขยก็จะนอนห้องส้วมกับลูกสาว หากพร้อมที่จะปลูกสร้างเรือนใหม่จึงจะแยกเรือน

ครัว ครัวไฟหรือเรือนไฟ

พื้นที่ครัวหากมีการแยกเป็นเรือนไฟโดยมากมักจะวางใกล้กับด้านหลังเรือนด้านทิศตะวันตก โดยวางถัดจากพื้นที่ห้องส้วม เรือนไฟจะวางตั้งฉากกับเรือนใหญ่ และเชื่อมกันด้วยชานที่อาจต่อกับส่วนเกยหรือเขียและชานแดดก็ได้

ชานแดดหรือชานฝน

เป็นพื้นที่โล่งไม่มีหลังคาคลุมที่ต่อออกมาจากส่วนเกยหรือเขีย เป็นชานหน้าเรือน หากแยกเรือนไฟชานที่เชื่อมกับเรือนจะเรียก ชานฝนหรือชานเปียก ซึ่งจะใช้เป็นพื้นที่ซักล้าง ประกอบอาหารและในสมัยก่อนเป็นที่อาบน้ำด้วย ชานทั้งสองตำแหน่งจะมีบันไดขึ้นเรือนสำหรับการใช้งานแยกจากกัน

คติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการปลูกเรือนและการตั้งถิ่นฐาน

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ไทยลาวเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการนับถือผี ภายหลังได้ปรับเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนาแต่ก็ยังพบการนับถือผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า ผีแถนอยู่ในสังคมไทยลาว ดังจะเห็นได้จากองค์ประกอบของชุมชน อันจะประกอบด้วยดอนปู่ตา โดยจะมีการตั้งศาลปู่ตาหรือตูปู่ตาประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นที่อยู่ของผีบรรพบุรุษเพื่อคุ้มครองหมู่บ้านและปกป้องลูกหลานในชุมชน ส่วนในหลวงพระบางมีผีเจ้าบ้าน จะอยู่ที่หอบ้านซึ่งตำแหน่งจะอยู่ในป่าชายขอบหมู่บ้านเช่นเดียวกับพื้นที่ดอนปู่ตาในภาคอีสาน ส่วนการนับถือผีในเรือน (ผิอฮักหรือผีสาระถิ) นั้นพบว่า เรือนบางหลังมีหิ้งบรรพบุรุษหรือเจ้าโคตรของครอบครัวสำหรับผู้ล่วงลับไปแล้วโดยจะตั้งอยู่ในส่วนห้องเบ่งตำแหน่งเดียวกันกับหิ้งพระแต่ระดับจะต่ำกว่า ซึ่งจะต้องทำการเลี้ยงผิอย่างน้อยปีละครั้ง

นอกจากการนับถือผีบรรพบุรุษแล้ว ไทยลาวก็นับถือพุทธศาสนาด้วย วัดจึงเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมและเป็นที่รวมใจของคนในชุมชน โดยเฉพาะการประกอบพิธีตามประเพณี ซึ่งชาวไทยลาวได้ปฏิบัติตามหลักฮีต 12 คอง 14 ถือเป็นการทำบุญในเดือนต่างๆในรอบหนึ่งปี รวมทั้งพิธีกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เช่น การเกิด การบวช การแต่งงาน พิธีศพ รวมทั้งการขึ้นเรือน

และการปลูกสร้างเรือนด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการปลูกเรือนนั้นได้มีพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นมงคลและอับมงคลมาเกี่ยวข้องตั้งแต่ การเลือกวัสดุ การเลือกที่ตั้ง ทิศทางการวางเรือนและตำแหน่งการใช้พื้นที่ต่าง ๆ ภายในเรือน การวัดสัดส่วนและขนาดต่าง ๆ ขององค์ประกอบโครงสร้างเรือน จนกระทั่งปลูกเรือนเสร็จ จะเห็นได้ว่าความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ได้มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตไทลาวอย่างชัดเจน ภูมิปัญญาชาวบ้านในการที่จะจัดระบบสังคมตั้งแต่ระดับเรือนไปจนถึงระดับชุมชนโดยผ่านทางพิธีกรรมและความเชื่อจะแฝงอยู่ในวัฒนธรรมการอยู่อาศัยของไทลาว การใช้ความเชื่อในการควบคุมสังคมนี้อาจรวมไปถึงการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอีกด้วย (อภิศักดิ์ โสมอินทร์, 2541)

พัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างเรือนพื้นถิ่นไทลาว

รูปแบบเรือนไทลาวในภาคอีสานแบบดั้งเดิมจากการบอกเล่าจะมีลักษณะเป็นเรือนจั่วเดียวที่ไม่มีการต่อส่วนเกย มีชานแดดเชื่อมระหว่างเรือนใหญ่ บ้านใดพาดขึ้นส่วนชาน เป็นแบบที่เรียบง่ายที่สุดและแตกต่างจากรูปแบบเรือนที่กล่าวมาข้างต้น แต่รูปแบบเรือนไทลาวในภาคอีสานที่เก่าที่สุดที่พบในการออกสำรวจภาคสนามเป็นเรือนจั่วคู่ เดิมเรือนประเภทนี้มีการปลูกสร้างจำนวนมากในระยะการตั้งชุมชนช่วงแรก ระยะเวลาที่ลดลงอย่างรวดเร็วเนื่องจากผู้พึ่งไปตามกาลเวลา อีกทั้งการก่อสร้างเรือนต้องใช้ช่างที่มีความสามารถสูงจึงมักเป็นเรือน ของคหบดีหรือช่างปลูกเรือนดั้งเดิมสมัยก่อน เรือนเกยจั่วเดียวเป็นที่นิยมในระยะหลังและเป็นรูปแบบเรือนที่พบมากที่สุดในพื้นที่ เรือนเกยคาดว่าเป็นเรือนที่พัฒนามาจากเรือนแบบดั้งเดิมที่เป็นเรือนใหญ่หลังเดียวที่เชื่อมกับชานแดด แต่เนื่องจากส่วนชานต้องพบกับสภาพแดดและฝนที่รุนแรงตลอดทั้งปีจึงทำให้ต้องเปลี่ยนพื้นไม้บ่อยๆ ต่อมาจึงได้ปรับเปลี่ยนด้วยการมุงหลังคาต่อจากส่วนเรือนใหญ่ให้คลุมพื้นที่ส่วนชานแดด ทำให้เปลี่ยนเป็นเกย (ระเบียงที่มีหลังคาคลุม) นับว่าเป็นการแก้ปัญหาด้านกายภาพให้ตอบสนองต่อภูมิอากาศในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

ส่วนเรือนพื้นถิ่นในหลวงพระบางนั้น จากการสำรวจภาคสนามพบว่า

เรือนที่เป็นแบบดั้งเดิมมีลักษณะคล้ายกับเรือนในภาคอีสาน กล่าวคือ เป็นแบบเรือนจั่วเดียวเชื่อมต่อกับชานแดด แต่ที่พบมากในพื้นที่จะเป็นเรือนจั่วเดียว(เรือนเขี้ยว)ที่มีหลังคาสูงชันและมีจำนวนห้องเสามากกว่าเรือนในภาคอีสานที่มักกำหนดให้มีเพียง 3 ห้องเสา ทำให้สัดส่วนเรือนค่อนข้างแคบและยาวกว่า เรือนจั่วเดียวเดิมจะมีเตาและพื้นที่ครัวอยู่ภายในเรือนด้วยเนื่องจากสภาพอากาศที่หนาวเย็นของที่ตั้ง ต่อมาจึงได้มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานโดยแยกส่วนครัวออกมาจากส่วนนอน ทำให้รูปแบบผังพื้นเรือนจั่วเดียวระยะต่อมามีรูปแบบผังเรือนเปลี่ยนไปจากเดิมที่เป็นห้องโล่งกันเรียงเป็นแถวเดียวกลายเป็นเรือนที่มีการกันผนังเป็นรูปตัวแอลและมีการปรับย้ายเขี้ยวมาอยู่ด้านหน้าเรือน เรือนระยะหลังที่ปลูกสร้างจะเป็นเรือนจั่วคู่หรือเป็นเรือนที่มีจำนวน จั่วหลังคามากกว่าหนึ่ง เรือนจึงมีขนาดใหญ่ขึ้นเนื่องจากด้านสกัดเรือนใหญ่มีมากกว่า 2 ช่วงเสา รูปแบบหลังคาก็มีลักษณะที่ซับซ้อนมากขึ้น

ผลการศึกษาข้อมูลจากภาคสนามเรือนพื้นถิ่นไทลาวในภาคอีสาน พบว่ารูปแบบเรือน การจัดวางผังพื้นและการกำหนดพื้นที่สำคัญ เช่น ห้องพระ ครัวและส่วนนอน มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาก แสดงให้เห็นลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมที่มีเอกภาพสูงมาก แต่หากเปรียบเทียบคุณลักษณะดังกล่าวกับเรือนไทลาวในหลวงพระบางก็จะพบความแตกต่างโดยเฉพาะรูปแบบภายนอกของเรือนทั้งสองพื้นที่ค่อนข้างสูง ทั้งนี้ เนื่องจากรูปลักษณะดังกล่าวได้ตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานต่อสภาพแวดล้อมที่ตั้งโดยเฉพาะภูมิอากาศและสภาพที่ตั้งที่แตกต่างกันของทั้งสองพื้นที่ เช่น การลดระดับพื้นที่ระหว่างเรือน เกยและชานแดดในเรือนไทลาวภาคอีสานเพื่อต้องการการระบายอากาศที่ดี เนื่องจากส่วนใหญ่ฝนตกชุกและอุณหภูมิสูงกว่าในหลวงพระบางมาก ในขณะที่เรือนในหลวงพระบางจะไม่มีมการลดระดับพื้นที่ภายในเรือนกับส่วนเขี้ยวเลย เหตุผลอีกประการที่อธิบายการลดระดับระหว่างพื้นที่เกยและชานในเรือนภาคอีสานคือ การปรับเปลี่ยนรูปแบบเรือนจากแบบดั้งเดิมมาเป็นเรือนเกยที่มีการมุงหลังคาต่อลงมามากอีกทอดหนึ่งทำให้การใช้งานพื้นที่ใต้ส่วนเกยไม่สะดวกเนื่องจากมีความสูงไม่มากพอ จึงทำให้ต้อง

❑วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง

ลดระดับพื้น ส่วนนี้เพื่อให้เหมาะสมกับการใช้งาน

การเปลี่ยนการใช้วัสดุปลูกสร้างเรือนจากวัสดุธรรมชาติอย่างหญ้าคาที่ต้องการรูปทรงหลังคาที่ลาดชันเป็นพิเศษเนื่องจากต้องการให้น้ำฝนระบายได้อย่างรวดเร็วโดยไม่ไหลย้อนกลับเข้าไปภายในเรือน ให้เป็นวัสดุที่ผลิตจากระบบอุตสาหกรรมซึ่งมีความสามารถในการมุงหลังคาที่มีความลาดชันน้อยโดยไม่รั่วได้ดี จะเห็นจากเรือนในหลวงพระบางที่ส่วนใหญ่ยังคงใช้วัสดุมุงหลังคาเป็นกระเบื้องดินเผา จึงทำให้ส่วนหลังคาค่อนข้างสูงชันกว่าในภาคอีสาน เรือนที่มีหลังคาสูงชันนี้มีสภาพทางกายภาพที่ใกล้เคียงกับลักษณะเรือนพื้นถิ่นไทลาวแบบดั้งเดิมในภาคอีสานจากการบอกเล่าของคนในพื้นที่(สัมภาษณ์. เงิน, 2541 และ สัมฤทธิ์, 2545) แต่ระยะหลังเรือนดังกล่าวได้มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะสมกับการใช้งานและสภาพทางสังคม-วัฒนธรรมของคนในพื้นที่ซึ่งมีความหลากหลายค่อนข้างมาก

ในขณะที่ลักษณะทางกายภาพของเรือนได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสภาพทางสังคม-วัฒนธรรมของที่ตั้ง แต่การตั้งถิ่นฐานของไทลาว ก็ยังเลือกที่จะตั้งชุมชนติดกับแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีน้ำตลอดปีเพื่อเป็นแหล่งน้ำใช้ในชุมชน ที่ตั้งเรือนจะอยู่บนเนินเตี้ยๆแล้วลาดลงตามชายขอบชุมชน โดยที่พื้นที่โดยรอบจะเป็นที่ราบลุ่มจึงใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมโดยเฉพาะสำหรับการทำนา ส่วนลักษณะผังชุมชนนั้น ทั้งสองพื้นที่ศึกษาแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสองชั่วอย่างชัดเจน ชั่วหนึ่งชุมชนได้รับผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนาจากภายนอก ส่วนอีกชั่วนั้นคนในพื้นที่ยังมีความเชื่อที่ยังฝังรากอยู่กับวิถีชีวิตประจำวันอย่างชัดเจน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นการปรับเปลี่ยนลักษณะทางกายภาพของผังชุมชนอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาโดยเน้นการเชื่อมโยงระบบสัญจรกับชุมชนใกล้เคียง แม้กระทั่งในประเทศลาวก็พบว่า ชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้กับทางสัญจรหลักได้เริ่มมีการเปลี่ยนทิศทางการวางเรือนจากเดิมที่เคยหันด้านยาวขนานแม่น้ำ เป็นหันหาทางสัญจรภายในชุมชน ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ของชุมชนไทลาวในภาคอีสานยิ่งชัดเจนมากขึ้นเนื่องจากการพัฒนาทางกายภาพจากภาครัฐ ระบบทางสัญจรในชุมชนเริ่มมีผัง

เป็นแบบตารางซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการตัดถนนเข้าไปในหมู่บ้านซึ่งแต่เดิมไม่มี
อาณาเขตชัดเจนและไม่มีรั้วกันแต่ละบ้าน จึงเกิดการจัดระบบสังคมใหม่ในการ
แบ่งแยกชุมชนโดยใช้ลักษณะทางกายภาพที่เรียกว่า “คุ่ม” เป็นเกณฑ์

ขณะที่ชุมชนไทลาวมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่ชัดเจน องค์ประกอบ
ของพื้นที่ทางสังคมที่สำคัญของชุมชนยังคงอยู่เพื่อรับใช้คนในชุมชน พื้นที่ที่มี
ความหมายอันเกิดจากความเชื่อที่ยังคงสามารถพบได้ในทุกชุมชนไทลาว เช่น การ
มีวัดและดอนปู่ตา เป็นพื้นที่รวมทางจิตวิญญาณ ประกอบพิธีกรรมและกิจกรรม
ของชุมชน ทั้งสองพื้นที่ได้ทำหน้าที่ที่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นการปรับตัวเพื่อให้
เข้ากับสภาพทางวัฒนธรรมที่แปรเปลี่ยนไป โดยเฉพาะจากเดิมที่เคยเชื่อเรื่องผี
ก็ปรับเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนามากขึ้น พื้นที่ชุมชนเหล่านี้ยังสัมพันธ์กับ
ทิศทางอันเป็นมงคลด้วย แตกต่างกันเพียงแต่การเรียกชื่อทิศ ไทลาวภาคอีสาน
กำหนดทิศที่เป็นมงคลจากการดูทิศของตะวันโดยที่ทิศตะวันออกเป็นทิศที่สำคัญ
ส่วนลาวในหลวงพระบางจะกำหนดโดยใช้ทางเหนือกับทางใต้เป็นทิศหลักโดยดู
จากทิศทางการไหลของแหล่งน้ำสำคัญใกล้ชุมชน จะพบว่า ความคล้ายกันด้าน
ความเชื่อของทิศทางที่ตั้งขององค์ประกอบต่างๆ ตั้งแต่ระดับชุมชน จนถึงลงมา
ถึงระดับภายในเรือนได้ให้ความสำคัญกับธรรมชาติผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งต่างๆ
ที่อยู่รอบๆ ตัวชาวไทลาวเอง แสดงให้เห็นการอยู่อย่างเคารพธรรมชาติที่มีอำนาจ
ยิ่งใหญ่เหนือมนุษย์ซึ่งต่างจากโลกปัจจุบันที่พยายามพิชิตทุกอย่างโดยใช้หลัก
เกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์เพื่ออธิบายเหตุผล

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานหลายอย่างเช่น การมีถนน ไฟฟ้าและ
ประปา ทำให้ไปมาสะดวกแก่การขนส่งสินค้าและการปรับตัวเพื่อรับกระแส
เศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้ทำให้วิถีชีวิตและสังคมของคนในชุมชนไทลาวได้เปลี่ยนไป
ระบบสังคมแบบพึ่งพาอาศัยกันและกันโดยอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก ปลูกข้าวพอ
เลี้ยงครอบครัว เปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อรองรับระบบค้าขายและหารายได้เพื่อ
จุนเจือครอบครัวเป็นหลักจึงเกิดการดิ้นรนเอาตัวรอด ย้ายถิ่นฐานไปทำงานนอก
ระบบเกษตรกรรมเกิดขึ้น เช่น การไปเป็นแรงงานรับจ้าง การทำงานหัตถกรรม
เพื่อเป็นสินค้า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อโครงสร้างทางสังคมอย่างชัดเจน

❑วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง

ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ส่งผลต่อรูปแบบเรือนและการใช้งานของพื้นที่ในลาว โดยเฉพาะการยืมรูปแบบอาคารในชุมชนเมืองมาก่อสร้างในชุมชน ซึ่งจากการศึกษาพบว่ารูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปไม่ได้มีผลต่อการใช้งานพื้นที่ภายในเรือนแต่อย่างใด (นพดล ตั้งสกุล, 2545) ทั้งนี้เนื่องจากการจัดระบบพื้นที่ในเรือนยังขึ้นอยู่กับคติความเชื่อของชุมชนด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้นับวันจะเสื่อมความนิยมลงในวิถีของคนรุ่นใหม่ภายในชุมชน จึงมีความเป็นไปได้สูงว่าจะส่งผลต่อเรือน พื้นที่ในลาวในอนาคตอันใกล้

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย ภูมิปัญญา พัฒนาการ และความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นที่ในไทย-ไท: คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นที่ โดยกลุ่มวิจัยจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งประกอบด้วย ดร.ทรงยศ วีระวิมาศ ดร.นพดล ตั้งสกุล อ.จันทนี วัณศ์คำและผศ. สุตจิต สนั่นไหว งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก เมธีวิจัยอาวุโส สกว. 2545

เชิงอรรถท้ายบท

¹ เรือนเกย เป็นชื่อที่เรียกกันแพร่หลายในแถบอีสานกลางซึ่งเป็นที่ตั้งของกลุ่มไทลาว ส่วนในแถบแอ่งสกลนครและอีสานเหนือ จะเรียกเรือนรูปแบบเดียวกันว่า เรือนเขีย

เอกสารอ้างอิง

ทรงยศ วีระวิมาศ. “เรือนพักอาศัยกลุ่มชาติพันธุ์ไทในอีสาน.” ในรายงานความก้าวหน้ารอบปีที่ 1 โครงการภูมิปัญญา พัฒนาการ และความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นที่ในไทย-ไท: คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นที่, [ม.ป.ท.] : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546. หน้า 39-53.

ธาดา สุทธิธรรม. รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบแผนผังชุมชนอีสานสายวัฒนธรรมไท. ขอนแก่น: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2545.

ธิตี เสงี่ยมและคณะ. รายงานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบบ้านพักอาศัยในชนบท
อีสานแถบลุ่มน้ำชี. ขอนแก่น: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
2535.

นพดล ตั้งสกุล. “การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของอาคารพักอาศัยและปัจจัยทางสังคมที่
เกี่ยวข้อง กรณีศึกษานบ้านเขว อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น.” วารสารวิชาการ คณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 1, 1. (2545) : 29-37.

วิจิต คลังบุญครองและไพโรจน์ เพชรสังหาร. “เรือนอีสาน.” ใน สถาปัตยกรรมอีสาน.
กรุงเทพฯ : เมฆา เพรส, 2530 : 59-77, 129-136.

วิโรฒ ศรีสุโร. “เรือนไทยในภาคอีสาน.” ใน เรือนไทย. กรุงเทพฯ: จุลลวงรัตน, 2536
: 119-156.

สมชาย นิลอาธิ. “เรือนอีสานและประเพณีการอยู่อาศัย.” ใน สถาปัตยกรรมอีสาน.
กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530 : 137-140.

สมชาย นิลอาธิ. การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของเรือนอีสาน: กรณีศึกษา
บ้านหนองขาม จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532.

สุวิทย์ จิระมณี. ศิลปะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสานในวัฒนธรรมไทย-ลาว. ชลบุรี:
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2545.

สุวิทย์ วีระศาสตร์และณรงค์ อุปัญญา. “ครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลง: กรณีชาติพันธุ์
ผู้ไทย.” ใน วัฒนธรรมกับการพัฒนาทางเลือกของสังคมไทย เล่มที่ 2 ชน
เผ่าอีสาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2541 : 91-128.

สวิง บุญเจิม. ตำรามรดกอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 4. อุบลราชธานี: สำนักพิมพ์มรดกอีสาน,
2539.

บังอร ปิยะพันธุ์. ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2541.

บุษตะวี สีสุพันธ์ทอง และ Taillard, Christian, ปีม้อดลาดส์ของสาทาละนะลัดประชา
ทิปะโตปะชาชนลาว, สุนสะถิติแห่งชาต คณะก้ามะกานแผนกานแห่งลัด
สปป.ลาว, CNRS,GDR Lidergeo-La Documentation francaise, 2000.

อรศิริ ปาณินท์และคณะ. ประเมินสถานภาพการศึกษา สาขาสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม
และหัตถกรรม. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
2545.

❑วารสารสังคมผู้นำโขง

อภิศักดิ์ โสมอินทร์. “ครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลง กรณีชาติพันธุ์ลาว.” ใน วัฒนธรรมกับการพัฒนา: ทางเลือกของสังคมไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2541 : 69-87.

Clement-Charpentier, Sophie. and Clement, Pierre. เอื้อนลาวในเขตเวียงจันทน์และหลวงพระบาง, แปลจาก เอื้อนลาวในเขตเวียงจันทน์และหลวงพระบาง โดย สุนันทากันละยา กัตติยะสัก และคณะ. เวียงจันทน์ : จำปาการพิมพ์, 2003.

เงิน พงศ์ษา, ราชฎร. สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2541.

สัมฤทธิ์ มหิเดช, ราชฎร. สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2546.

Vernacular House Styles of the Tai-Lao Ethnic Group in the Northeast of Thailand and in the Lao PDR.

Dr.Nopadon Thungsakul

Previous researches on vernacular houses of the Tai-Lao ethnic group in Thailand indicate similar patterns in both physical appearance and domestic spatial arrangement. Those findings have two interesting aspects to explore further in this paper. One is a unique similarity that indicates a strong expression of cultural identity to the Lao living pattern. The other is documentation of the Lao ethnic group of northeast Thailand who originally migrated from today's Lao PDR. The research questions for further study are: 1) will those patterns share a similarity among the same ethnic group, and 2) is there a relationship between house styles across different areas.

This paper aims to give an overview of vernacular house styles among different areas inhabited by the Lao people. Furthermore, the similarities and the differences among those patterns will reveal an understanding of the relations of the transformation process to their settings.

The methodology of study for this paper has three parts. The first part is data from literature review, the second is from field research and the last part is an analysis and discussion of results from both sources. Field research was conducted in Thailand and Lao PDR between 2003 and 2004. In Thailand the study area focused in the northeast region, in Khon Kaen, Mahasarakham and Roi-et provinces, where most of the Lao ethnic group resides, while Luang Phrabang was the selected study area in Lao PDR.

The findings indicate that Lao settlements share similar characteristics. Important features of community setting consist of housing areas located on hills, surrounded by rice fields in the lowlands. Lao communities are always located adjacent to natural water sources such as rivers, canals and ponds. The placement of these features depends upon beliefs and social norms.

Houses in the two areas have similar patterns in both form and living culture. House forms can be categorized into three types: temporary houses, single-gable roofed style and twin-gable roofed style. The temporary house is built on a small scale using natural materials such as bamboo, grass and tree leaves. This type mainly is used as a temporary shelter for new families before moving into a more permanent house, which they will build after a certain amount of timbers are provided. A single-gable roofed style is not only the most popular one, but it is also built in the later period among the three styles. The twin-gable roofed style is the rarely found in both areas since this style was built prior to the single-roofed one.

Even though the Lao houses have different styles, their domestic spatial arrangements are similar. The main house is used for private activities of the family and consists of three areas: an ancestor spirit worship area, a sleeping area for parents and a room for daughters which is sometimes reserved for a new family. A veranda runs along the longitudinal side of the main house. Adjacent to the veranda is a kitchen unit, which is normally separated from the main house and located near the daughter's bedroom. This spatial arrangement reveals the social structure in the house. Men's spaces are placed in the front, while the women's world is in the back, near the kitchen unit.

House styles and spatial arrangements of the two areas show the transformation in adapting physical and social behavior into their settings. In Thailand, where the weather is warmer and more humid, the houses are more

loosely constructed in order to gain more natural ventilation for comfort. The house style built in later periods is transformed by external factors because of the need in appearance, while interior spaces are still arranged according to social and functional needs.

This article is part of the research project, “**Local Wisdom, Development and the Relationship between Thai and Tai Vernacular Houses: Sustainable Quality in Vernacular Houses,**” conducted by Dr. Songyot Weerataweemat, Dr. Nopadon Thungsakul, Chantaneer Wong-kham and Sudjit Sananwai. This research is funded by the Thailand Research Fund.

